

Z Ria do Paríža – cesta ku globálnej dohode o ochrane klímy¹

From Rio to Paris – a Path to Global Agreement on Climate Protection

Peter Mosný

Abstract: *Only few topics stir more attention of scientists, politicians, economists, environmental activists, managers of industrial companies and common population all around the globe than the issue of the climate system changes on the Earth, because the related impacts can be observed by every one of us in our neighbourhood – whether as extreme weather changes or as biodiversity changes. The author in his paper analyses international agreements regulating the climate change area, their development and contents. Special attention is being paid to analysis of the development of the international law regulation before the international codification in the area of climate changes. Finally, individual provisions of the United Nations Framework Convention on Climate Change, the Kyoto Protocol and the Paris Agreement are being analysed as key sources of the international public law in the area of the protection of global climate system. Their successful or unsuccessful implementation will have an impact on our, not so distant future.*

Key Words: *International Public Law; United Nations Organization; Climate Change; Global Warming; Greenhouse Gases; Mitigation; Adaptation; Impacts; International Agreements; Liabilities; Sustainable Development.*

Abstrakt: *Máloktoľrá téma zamestnáva vedcov, politikov, ekonómov, ekologických aktivistov, manažérov priemyselných podnikov a bežné obyvateľstvo po celom svete viac ako zmena klimatického systému Zeme, pretože súvisiace dopady môže pozorovať každý z nás vo svojom okolí – či už ako extrémne výkyvy počasia alebo ako zmeny v biodiverzite. Autor vo svojom príspevku analyzuje medzinárodné dohovory upravujúce oblasť ochrany klímy, ich vývoj a obsah. Osobitnú pozornosť venuje analýze vývoja medzinárodnoprávnej úpravy pred medzinárodnoprávnou kodifikáciou oblasti*

¹ Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0193/18 „Environmentalizácia medzinárodného verejného práva“, zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

zmeny klímy. Na záver sa venuje i jednotlivým ustanoveniam Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy, Kjótskeho protokolu a Parížskej dohody ako kľúčových prameňov medzinárodného práva verejného upravujúcich oblasť ochrany globálneho klimatického systému. Ich úspešná alebo neúspešná implementácia bude mať dopad na našu, nie až tak vzdialenú budúcnosť.

Kľúčové slová: *Medzinárodné právo verejné; Organizácia Spojených národov; klimatická zmena; globálne otepľovanie; skleníkové plyny; mitigácia; adaptácia; dopady; medzinárodné dohovory; záväzky; udržateľný rozvoj.*

Úvod

O klimatických zmenách sa v celosvetovom meradle diskutuje už tri dekády. Zmena klímy je jedným z najkrikľavejších problémov nášho času, s d'alekosiahlymi dopadmi v dvadsiatom prvom storočí. Očakáva sa, že bude mať bezprecedentné dopady na to, kde ľudia budú môcť žiť, pestovať plodiny, budovať mestá a ako sa budú môcť spoliehať na fungujúce ekosystémy. V mnohých zemepisných oblastiach zmeny teplôt a zvyšovanie úrovní morí už dostávajú ekosystémy pod tlak a ovplyvňujú ľudský blahobyť.² Extrémy počasia, neúroda kvôli suchu alebo, naopak, kvôli záplavám, hrozba vyhynutia rastlinných alebo živočíšnych druhov, migrácia ľudí či rastlinných a živočíšnych druhov na nové územia sužujú ľudstvo čoraz väčšími.

Ale čo vlastne klimatická zmena je a prečo musíme zabrániť jej dôsledkom?

Zmena klímy úzko súvisí s tzv. skleníkovým efektom vznikajúcim pri prechode slnečného žiarenia cez atmosféru Zeme. Po dopade na zemský povrch časť žiarenia pohltí atmosféra a časť sa odrazí od zemského povrchu späť do atmosféry. Vo svojej podstate ide vlastne o termoreguláciu planéty a zabránenie jej ochladeniu, a tým ide aj o ochranu života na Zemi prostredníctvom stabilizácie teploty.³ Tzv. skleníkové plyny⁴ v atmo-

² Bližšie pozri aj Why Does Climate Change Matter?. In: *United Nations Environment Programme* [online]. 2018 [cit. 2018-01-02]. Dostupné na: <https://www.unenvironment.org/explore-topics/climate-change/why-does-climate-change-matter>.

³ Bližšie pozri JANKUV, J. Ochrana klímy v práve životného prostredia Európskej únie a prístup Slovenskej republiky k tejto problematike desať rokov po jej vstupe do Európskej únie. In: J. KLUČKA, ed. *10 rokov v EÚ: Vzťahy, otázky, problémy*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 95. ISBN 978-80-8152-206-2.

sfére zabraňujú spätnému vyžiareniu slnečnej energie do vesmíru. Problém nastáva, keď sa koncentrácia skleníkových plynov dostane nad rovnovážny stav; zvyšuje sa množstvo zachyteného žiarenia (vo forme tepla) a následne dochádza ku zmene energetických pomerov v atmosfére. Zvýšená koncentrácia skleníkových plynov môže mať prírodný pôvod (napríklad topenie sa permafrostu na Sibíri alebo erupcia sopky) alebo antropogénny⁵ pôvod. Ako príklady antropogénnych emisií skleníkových plynov možno uviesť spaľovanie fosílnych palív (uhlie, ropa, zemný plyn), priemyselné aktivity, dopravu, intenzívny chov dobytka, odlesňovanie a iné.

Na druhej strane je nutné z hľadiska objektivity a nestrannosti uviesť, že existujú aj vedecké teórie popierajúce antropogénnu príčinu skleníkového efektu.⁶ Predmetní oponenti buď popierajú základnú kauzalitu, t.j. globálne otepľovanie nesúvisí s činnosťou človeka a je spôsobené prirodzenými klimatickými cyklami – príčina globálneho otepľovania je exogénna, alebo nepopierajú základnú kauzalitu, ale tvrdia, že jej dopad je marginálny. Vzhľadom na naše humanitné vzdelanie nepolemizujeme s uvedenými názormi, čo nie je ani cieľom predloženého príspevku, ale pokladáme antropogénnu príčinu globálneho otepľovania za dokázanú per se. S daným predpokladom pristúpime k analýze medzinárodných dohovorov upravujúcich práva a povinnosti štátov pri ochrane celosvetovej klímy, vrátane sledovania ich vývoja. Obdobie pred dosiahnutím celosvetovej dohody o ochrane klímy si budeme všímať podrobnejšie.

Počiatky medzinárodnoprávnej kodifikácie ochrany klímy

Začiatok formulácie problematiky ochrany klímy možno umiestniť do polovice 19. storočia, keď francúzski a anglickí vedci⁷ rozpracovali vedecké teórie pohlcovania slnečnej energie v atmosfére a tepelnej výmeny. Za hlavných pohlcovačov slnečného žiarenia boli identifikované vodná para a oxid uhličitý. V nasledujúcich rokoch sa rozpracovávali ďalšie teórie. Skutočný posun v problematike globálneho otepľovania a skleníkového

⁴ Napríklad oxid uhličitý (CO₂), metán (CH₄), oxid dusný (N₂O), fluorované skleníkové plyny (HFC), fluorid sírový (SF₆), perfluorokarbony (PFC). Paradoxne, najrozšírenejším skleníkovým plynom je vodná para.

⁵ Spôsobený ľudskou činnosťou.

⁶ Napríklad bližšie pozri LOMBORG, B. *Zchlad'te hlavy! Skeptický ekolog o globálnom otepľovaní*. Praha: Dokořán, 2008. 358 s. ISBN 978-80-7363-188-8.

⁷ Napríklad francúzsky vedec Jean Baptiste Fourier či anglický vedec John Tyndall.

efektu nastal až v 80-tych rokoch minulého storočia a súvisel s používaním vyspelých analytických postupov a techník na stanovenie koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére. Masívne nasadzovanie počítačov umožňovalo efektívnejšie spracovanie dát získaných z meraní a vytváranie modelov. Problém bol pomenovaný a identifikovaný na vedeckej úrovni. Jeho riešením sa pomaly začali zaoberať i politici na medzinárodnej úrovni, prostredníctvom medzinárodnej spolupráce a regulácie normami medzinárodného práva.

Za prvý počin v oblasti medzinárodnoprávnej ochrany životného prostredia, a teda i klímy môžeme považovať Konferenciu Organizácie Spojených národov zvolanú do švédskoho Štokholmu na 5. júna až 16. júna 1972, na ktorej sa zúčastnili zástupcovia 114 členských štátov Organizácie Spojených národov, a taktiež zástupcovia rozličných mimovládnych organizácií a medzinárodných organizácií. Uvedená konferencia nebola tematicky venovaná výhradne problematike ochrany klímy, ale zaoberala sa medzinárodnoprávnu ochranou životného prostredia všeobecne. Účastníci konferencie vyhlásili, že ochrana a zlepšovanie životného prostredia predstavujú hlavný problém, ktorý môže ovplyvniť globálny hospodársky rozvoj a ľudský blahobyť. Na konferencii bol prijatý prelomový dokument zavádzajúci reguláciu životného prostredia normami medzinárodného práva – Deklarácia Organizácie Spojených národov o ľudskom životnom prostredí,⁸ pozostávajúci zo siedmich odsekov v Preambule a 26 zásad. Ide o historicky prvý medzinárodnoprávny dokument upozorňujúci na všeobecnú nevyhnutnosť ochrany a zlepšovania životného prostredia všetkými ľuďmi. Jeho význam pre oblasť životného prostredia je podobný ako význam Všeobecnej deklarácie ľudských práv (1948) pre oblasť ľudských práv.⁹ Pre ilustráciu – už prvá zásada (operatívny odsek) zakotvuje právo človeka na životné prostredie. Z hľadiska nášho skúmania majú rozhodujúci význam zásady 2 až 5 – ochrana a zachovanie životného prostredia a prírodných zdrojov, potreba zachovania, obnovenia a zlepšenia schopnosti Zeme produkovať obnoviteľné zdroje a potreba nakladať s neobnoviteľnými zdrojmi Zeme tak, aby neboli ohrozené budúce generácie ľudskej populácie a aby tieto generácie mohli na využívaní týchto zdrojov participovať.¹⁰ Uvedené zásady tvoria základ koncepcie

⁸ Bližšie pozri *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment* [1972-06-16]. UN Doc. A/Conf.48/14/Rev.1 (1973); 11 ILM 1416 (1972).

⁹ Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLAŠKOVIČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť*. Plzeň: Aleš Čeňek, 2016, s. 98. ISBN 978-80-7380-597-5.

¹⁰ Bližšie pozri citované dielo, s. 99.

tzv. trvalo udržateľného rozvoja (anglicky sustainable development), ktorá si našla miesto aj v iných prameňoch medzinárodného práva verejného zameraných na ochranu životného prostredia, formujúcich sa po Štokholmskej konferencii (z nášho pohľadu sú kľúčovými najmä Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy, Kjótsky protokol a Parížska dohoda, a prípadne tiež Deklarácia z Ria de Janeira). Aj ďalšiu zo zásad – zásadu spoločnej, ale rozdielnej zodpovednosti¹¹ budeme sledovať v nasledujúcich prameňoch medzinárodného práva verejného, spadajúcich do predmetu nášho skúmania. Ako možno vidieť v celom texte vyššie zmienenej Deklarácie, pri jej zostavovaní sa postupovalo podľa princípu „antropocentrizmu“,¹² teda princípu, že dobro pre ľudstvo je na prvom mieste. Okrem už spomínanej Deklarácie účastníci konferencie prijali i ďalší nezáväzný dokument – Akčný plán, obsahujúci 109 odporúčaní.¹³

Okrem vyššie uvedeného dala Štokholmská konferencia impulz na vytvorenie medzinárodnej inštitúcie, ktorá má dohliadať na stav životného prostredia vo svete. V roku 1972 bol Valným zhromaždením Organizácie Spojených národov založený Program Organizácie Spojených národov pre životné prostredie (anglicky United Nations Environment Programme, anglická skratka UNEP), ako dôsledok Akčného plánu prijatého na Štokholmskej konferencii. Program plní úlohu akéhosi koordinátora aktivít Organizácie Spojených národov týkajúcich sa ochrany životného prostredia. Z pohľadu nášho skúmania Program Organizácie Spojených národov pre životné prostredie plní aj úlohu v oblastiach týkajúcich sa klimatických zmien a ochrany globálnej klímy,¹⁴ ktoré sa dostali do jeho

¹¹ Bližšie pozri Zásadu 7. *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment* [1972-06-16]. UN Doc. A/Conf.48/14/Rev.1 (1973); 11 ILM 1416 (1972).

¹² Bližšie pozri HANDL, G. *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (Stockholm Declaration), 1972 and the Rio Declaration on Environment and Development, 1992*. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2012. 11 s. [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/dunche/dunche_e.pdf.

¹³ Bližšie pozri SANDS, Ph., J. PEEL, A. FABRA a R. MacKENZIE. *Principles of International Environmental Law*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 30. ISBN 978-1-139-01984-2.

¹⁴ Napríklad spolupracuje s vládami v oblasti adaptácie na dôsledky klimatických zmien, podporuje transfer nízkouhlíkových technológií, udržuje Climate Technology Centre and Network, spolupracuje pri zhromažďovaní finančných prostriedkov na boj proti klimatickým zmenám, plní úlohy definované v následne prijatých medzinárodných dohovoroch na ochranu klímy a iné. Pozri aj *United Nations Environment Programme* [online]. 2018 [cit. 2018-01-15]. Dostupné na: <https://www.unenvironment.org>.

pôsobnosti až neskôr. Pre úplnosť je nutné dodať, že sídlo Programu Organizácie Spojených národov pre životné prostredie sa nachádza v Nairobi a na čele programu je výkonný riaditeľ. Program Organizácie Spojených národov pre životné prostredie nemá medzinárodnoprávnu subjektivitu;¹⁵ organizačne je začlenený pod Organizáciu Spojených národov.

Za historicky prvú celosvetovú konferenciu zameranú výlučne na problematiku zmeny klímy je možné považovať podujatie zorganizované v roku 1979 v Ženeve Svetovou meteorologickou organizáciou (anglicky World Meteorological Organization, anglická skratka WMO) pod názvom Prvá svetová konferencia o klíme. Na pôde konferencie bolo účastníkmi uznané, že globálna zmena klímy je závažný problém, pretože rastúca koncentrácia skleníkových plynov v atmosfére môže narušiť prirodzený klimatický systém Zeme. Ako prelomové je možné hodnotiť rozhodnutie založiť novú inštitúciu, ktorej hlavnou úlohou bude výskum klimatického systému Zeme. Svetový klimatický program (anglicky World Climate Programme, anglická skratka WCP) bol následne založený v roku 1979 na VIII. zasadnutí Svetového meteorologického kongresu pod gesciou Svetovej meteorologickej organizácie, Programu Organizácie Spojených národov pre životné prostredie a Medzinárodnej rady vedeckých združení (anglicky International Council for Science, anglická skratka ICSU). Hlavné ciele Svetového klimatického programu boli identifikované nasledovne:¹⁶

- ✚ zlepšovať porozumenie klimatických procesov za účelom predpovedania klímy;
- ✚ podporovať komplexné pozorovania klimatického systému;
- ✚ podporovať prístup užívateľov ku predikčným systémom;
- ✚ podporovať efektívnu aplikáciu klimatických znalostí a informácií za účelom lepšieho manažmentu rizík klimatických zmien;
- ✚ propagovať budovanie kapacít, hlavne v rozvojových a najmenej rozvinutých krajinách.

Zakladajúce organizácie Svetového klimatického programu následne usporiadali v októbri roku 1985 v rakúskom Villachu spoločnú konferenciu pod názvom „Assessment of the Role of Carbon Dioxide and of Other

¹⁵ Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLAŠKOVIČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť*. Plzeň: Aleš Čeňek, 2016, s. 101. ISBN 978-80-7380-597-5.

¹⁶ Bližšie pozri Overall Objectives of WCP. In: *World Meteorological Organization* [online]. 2018 [cit. 2018-01-02]. Dostupné na: <http://www.wmo.int/pages/prog/wcp/wcp.html#objectiv>.

Greenhouse Gases in Climate Variations and Associated Impacts“. Na konferencii sa jej účastníci zhodli, že skleníkové plyny ovplyvnia rast priemernej teploty Zeme v polovici 21. storočia v takom rozsahu, ktorý bude významnejší než všetky doterajšie nárasty v histórii ľudstva. Rovnako dôležitým výstupom z konferencie bolo konštatovanie, že aj iné plyny ako oxid uhličitý (teda metán, ozón, chlór-fluorované uhl'ovodíky a rozličné zlúčeniny na báze dusíka) majú vplyv na globálne otepľovanie. Konferencia po prvýkrát použila neformálne označenie „skleníkové plyny“, ako pomenovanie pre všetky radiačne aktívne prvky v atmosfére, ktoré spoločne prispievajú ku zvyšovaniu teploty v nižších vrstvách atmosféry podobným spôsobom ako skleník alebo sklenený dom.¹⁷ Organizátori konferencie – Svetová meteorologická organizácia, Program Organizácie Spojených národov pre životné prostredie a Medzinárodná rada vedeckých združení – odsúhlasili vytvorenie poradnej skupiny pod názvom Poradná skupina pre skleníkové plyny (anglicky Advisory Group on Greenhouse Gases, anglická skratka AGGG) a medzi jej hlavné úlohy zaradili revízie medzinárodných a regionálnych vedeckých štúdií týkajúcich sa skleníkových plynov v dvojročnej periodicite, ako aj hodnotenia úroveň nárastu koncentrácie skleníkových plynov a efektov takýchto nárastov. Rovnako sa zvýraznila potreba zlepšenia nášho základného porozumenia klimatického systému, s ohľadom na antropogénne vplyvy.

Už rok po svojom založení, v júli roku 1986, sa na zasadnutí v centrále Svetovej meteorologickej organizácie v Ženeve Poradná skupina pre skleníkové plyny zhodla na podpore vyhlásenia profesora F. K. Hara vydaného počas konferencie vo Villachu, v ktorom sa konštatuje, že efekty zvyšovania koncentrácie oxidu uhličitého a ďalších sledovaných plynov spôsobujúcich skleníkový efekt môžu spôsobiť nárast globálnej teploty medzi 1,5 °C až 4,5 °C do konca prvej polovice 21. storočia, a tomu zodpovedajúci nárast úrovne morskej hladiny môže dosiahnuť medzi 20 cm až 140 cm.¹⁸ Poradná skupina pre skleníkové plyny taktiež poukázala na prepojenie problémov poškodzovania ozónovej vrstvy a problémov skleníkových plynov, keďže obidva problémy sú spôsobované rovnakými

¹⁷ Bližšie pozri POTTER, Th. A. Advisory Group on Greenhouse Gases Established Jointly by WMO, UNEP, and ICSU. *Environmental Conservation* [online]. 1986, vol. 13, no. 4, s. 365 [cit. 2018-01-10]. ISSN 1469-4387. Dostupné na: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/S0376892900035505>.

¹⁸ Bližšie pozri POTTER, Th. A. Advisory Group on Greenhouse Gases Established Jointly by WMO, UNEP, and ICSU. *Environmental Conservation* [online]. 1986, vol. 13, no. 4, s. 365 [cit. 2018-01-10]. ISSN 1469-4387. Dostupné na: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/S0376892900035505>.

chemickými zlúčeninami.¹⁹ Okrem už spomenutého sa navrhlo vypracovať ďalšie štúdie ohľadom sociálnoekonomických dopadov klimatických zmien v regiónoch ako sú juhovýchodná Ázia, oblasť Veľkých jazier v severnej Amerike, Európa a polárne oblasti.²⁰ Ako preventívne opatrenia na zmiernenie dopadov klimatických zmien boli navrhnuté opatrenia na úsporu energie, hlavne také, ktoré sa viažu na zvyšovanie efektivity spotreby energie, a potreba medzinárodnej dohody na kontrolu chlór-fluorovaných uhlíkovdioxidov, vrátane náhrady ich použitia tam, kde sú dostupné ich substituenty.²¹

Na tomto mieste môžeme skonštatovať, že konferencia vo Villachu a následné vytvorenie Poradnej skupiny pre skleníkové plyny boli počiatčným impulzom pre naštartovanie úsilia pre medzinárodnú dohodu v oblasti ochrany klímy. Rovnako môžeme nepriamo odvodiť, že priemysel ako jedna z príčin klimatických zmien musí byť i na strane ich riešenia, prostredníctvom aplikácie medzinárodnoprávneho princípu trvalo udržateľného rozvoja.

V roku 1987 bola na X. Kongrese Svetovej meteorologickej organizácie deklarovaná potreba zaistiť objektívne, vyvážené a medzinárodne akceptovateľné hodnotenie otázky klimatických zmien. Takéto hodnotenie malo jednak posúdiť vplyv rastúcich úrovní koncentrácie skleníkových plynov, a súčasne malo poskytnúť analýzu ich sociálnoekonomických dopadov. Na uvedený účel mal podľa predstáv zástupcov Svetovej meteorologickej organizácie a Programu Organizácie Spojených národov pre životné prostredie slúžiť mechanizmus fungujúci na medzivládnej úrovni, ktorého hlavným poslaním bolo vyhodnocovať a aktualizovať dostupné vedecké poznatky a na ich základe formulovať reálne aplikovateľné stratégie na medzinárodnej i národnej úrovni.

V roku 1988 sa konala v kanadskom Toronte Svetová konferencia o meniacej sa atmosfére – dôsledky pre globálnu bezpečnosť. Účastníci konferencie sa zhodli na výzve zredukovať globálne emisie oxidu uhličitého o 20 % do roku 2005. Ďalej požadovali zaviesť dane na fosílnu palivú, z výnosov ktorých by sa financoval tzv. Svetový atmosférický fond slúžiaci na podporu opatrení na stabilizáciu klimatického systému.

¹⁹ Bližšie pozri citované dielo.

²⁰ Bližšie pozri citované dielo.

²¹ Bližšie pozri citované dielo.

Príprava na globálnu dohodu o zmene klímy

Povedomie o rizikách spájaných s klimatickými zmenami začalo rásť. V tom istom roku vlády poverili Svetovú meteorologickú organizáciu a Program Organizácie Spojených národov pre životné prostredie, aby v zmysle záverov prijatých na X. Kongrese Svetovej meteorologickej organizácie založili tzv. Medzivládny panel pre zmenu klímy (anglicky Intergovernmental Panel on Climate Change, anglická skratka IPPC). Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov na svojom 43. zasadnutí prijalo dňa 6. decembra 1988 Rezolúciu č. 43/53 nazvanú Ochrana globálnej klímy pre súčasné i budúce generácie ľudstva.²² V nej sa prihlásilo k záverom stretnutia z roku 1985 v rakúskom Villachu vo vzťahu k vládam jednotlivých štátov a príprave programu na riešenie klimatických zmien. Ďalej sa v nej konštatovalo, že klimatické zmeny môžu mať dopad na ľudstvo ako také, preto riešenie musí byť prijaté na celosvetovej úrovni. V článku 5 Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov súhlasilo so založením Medzivládneho panelu pre zmenu klímy a vyzvalo všetky relevantné organizácie a programy pôsobiace v rámci Organizácie Spojených národov, aby podporovali prácu Medzivládneho panelu pre zmenu klímy,²³ ktorý by sme mohli charakterizovať ako inštitucionálnu a vedeckú základňu pre rozvoj medzinárodnoprávnej úpravy zmeny klímy.²⁴ Na základe rozhodnutia o jeho vytvorení má Medzivládny panel pre zmenu klímy mandát prioritne sa zaoberať identifikáciou nedostatočne pokrytých oblastí vedeckých poznatkov v otázke klimatických zmien, vrátane ich dopadov. Pripravuje akčné plány a opatrenia na zaplnenie chýbajúcich poznatkov; venuje sa i revízií národných a medzinárodných politik pokrývajúcich klimatické zmeny a skleníkové plyny. Ťažisková úloha Medzivládneho panelu pre zmenu klímy spočíva vo vyhodnocovaní informácií vedeckého, technického a socioekonomického charakteru na komplexnej, objektívnej, otvorenej a transparentnej báze. Jeho cieľom je lepšie pochopenie vedeckého základu rizika klimatickej zmeny spôsobene-

²² Bližšie pozri *Resolution No. 43/53* [Protection of Global Climate for Present and Future Generations of Mankind] [1988-12-06]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/43/53.

²³ Bližšie pozri článok 6. *Resolution No. 43/53* [Protection of Global Climate for Present and Future Generations of Mankind] [1988-12-06]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/43/53.

²⁴ Bližšie pozri JANKUV, J. Ochrana klímy v práve životného prostredia Európskej únie a prístup Slovenskej republiky k tejto problematike desať rokov po jej vstupe do Európskej únie. In: J. KLUČKA, ed. *10 rokov v EÚ: Vzťahy, otázky, problémy*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 96. ISBN 978-80-8152-206-2.

nej človekom, ako aj posúdenie jej dôsledkov, možností jej zmiernenia a adaptácie na ňu.²⁵ Na rozdiel od vedeckých inštitúcií a iných medzinárodných alebo národných organizácií Medzivládny panel pre zmenu klímy nerealizuje vlastný výskum, ani nemá vlastný zber údajov týkajúcich sa ovzdušia, meteorológie alebo iných relevantných údajov týkajúcich sa globálneho klimatického systému. Správy (hodnotenia) zverejňované Medzinárodným panelom pre zmenu klímy sa opierajú o posudky a publikované vedecké štúdie a kladú si za cieľ zabezpečiť vyváženosť v informovanosti o existujúcich názoroch. Povaha správ je informačná, nie normatívna. Aby boli zabezpečené objektivita a nezávislosť správ, vlády nominujú do Medzivládneho panelu pre zmenu klímy odborníkov – najmä kapacity z univerzít, výskumných centier, ako aj iných inštitúcií. Pre prípravu, posudzovanie a schvaľovanie správ má Medzivládny panel pre zmenu klímy interné predpisy garantujúce vysokú mieru objektivity a nestrannosti.

Medzivládny panel pre zmenu klímy nemá medzinárodnoprávnú subjektivitu; dal by sa priradiť do kategórie medzinárodných vedeckých, technických a poradných inštitúcií. Je riadený Sekretariátom so sídlom v Ženeve (v rámci Svetovej meteorologickej organizácie). Medzivládny panel pre zmenu klímy sa stretáva na plenárnych zasadnutiach, ktoré sa konajú každoročne; jeho Výbor zasadá dva až trikrát za rok. Organizačnú štruktúru Medzivládneho panelu pre zmenu klímy tvoria:²⁶

- ✚ Pracovná skupina I – posudzuje vedecké aspekty klimatického systému a klimatickej zmeny;
- ✚ Pracovná skupina II – hodnotí citlivosť socioekonomických a prírodných systémov na klimatickú zmenu, posudzuje dôsledky zmeny klímy a možnosti adaptácie na ňu;
- ✚ Pracovná skupina III – posudzuje možnosti obmedzenia emisie skleníkových plynov a zmiernenia klimatickej zmeny;
- ✚ Task Force pre Národný register skleníkových plynov – zodpovedá za inventarizáciu skleníkových plynov v rámci Programu Medzivládneho panelu pre zmenu klímy pre národné registre skleníkových plynov.

²⁵ Bližšie pozri Medzivládny panel pre zmenu klímy (IPCC). In: *UNIS Vienna* [online]. 2018 [cit. 2018-01-25]. Dostupné na: http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/thematic_info_climate_change_ipcc.html.

²⁶ Bližšie pozri Medzivládny panel pre zmenu klímy (IPCC). In: *UNIS Vienna* [online]. 2018 [cit. 2018-01-25]. Dostupné na: http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/thematic_info_climate_change_ipcc.html.

Medzivládny panel pre zmenu klímy sa prostredníctvom pracovných skupín zameriava predovšetkým na vypracovanie pravidelných posudkov o stave poznatkov o klimatických zmenách; doposiaľ bolo vydaných päť Hodnotiacich správ obsahujúcich predikcie vývoja koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére a ich dopadov na vývoj klímy a, následne, prostredníctvom simulácie rôznych klimatických scenárov, tiež dopadov na globálnu teplotu, prírodu a ekonomiku. Medzivládny panel pre zmenu klímy bol a bude jedným z katalyzátorov v smere prijímania nových medzinárodnoprávných dokumentov bojujúcich s rýchlou a negatívnymi dopadmi klimatických zmien.²⁷ Ako už bolo spomenuté, hlavným výstupom činnosti Medzivládneho panelu pre zmenu klímy sú Hodnotiace správy vydávané v približne päťročných cykloch. Hodnotiace správy sa významnou mierou zaslúžili o formulovanie textov medzinárodnoprávných dohovorov regulujúcich klimatické zmeny, ktoré boli dohodnuté po založení Medzivládneho panelu pre zmenu klímy. Prehľad ich záverov sa nachádza v Tabuľke 1.²⁸

Ako možno vidieť, za približne štvrtstoročie vydávania Hodnotiacich správ prešli ich závery od opatrných formulácií konštatujúcich antropogénnu príčinu klimatických zmien, pripúšťajúcich určitú mieru neistoty, až po pomerne kategorické konštatácie uvádzané v Piatej hodnotiacej správe, nenechávajúce veľký priestor na polemiku. Kľúčovými závermi sa prezentuje Pracovná skupina III, ktorá vydáva tzv. Sumárnu správu pre politikov.

Pre zachovanie objektivity musíme na tomto mieste konštatovať, že Hodnotiace správy vydávané Medzivládnym panelom pre zmenu klímy majú i veľa odporcov, či už z radov politikov alebo predstaviteľov vedeckej obce. Vyčítajú im „tendenčnosť“ a spolitizovanie problému klimatických zmien“, keď sa pri ich zostavovaní berú do úvahy len informácie potvrdzujúce antropogénnu príčinu klimatických zmien.²⁹ Pri našom skúmaní nebudeme s uvedenými názormi polemizovať, a nebudeme ani po-

²⁷ Bližšie pozri JANKUV, J. Ochrana klímy v práve životného prostredia Európskej únie a prístup Slovenskej republiky k tejto problematike desať rokov po jej vstupe do Európskej únie. In: J. KLUČKA, ed. *10 rokov v EÚ: Vzťahy, otázky, problémy*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 97. ISBN 978-80-8152-206-2.

²⁸ Bližšie pozri IPCC AR4 Observed Climate Change Impacts. In: *IPCC Data Distribution Center* [online]. 2017-08-03 [cit. 2018-01-25]. Dostupné na: <http://sedac.ipcc-data.org/ddc/observed/index.html>; a IPCC Reports. In: *Center for Climate and Energy Solutions* [online]. 2018 [cit. 2018-01-25]. Dostupné na: <https://www.c2es.org>.

²⁹ Ako príklad môžeme uviesť kritické vyjadrenia prezidenta Spojených štátov amerických Donalda Trumpa alebo bývalého českého prezidenta Václava Klauša.

sudzovať závery Hodnotiacich správ. Z nášho pohľadu budeme sledovať zásadný vplyv Hodnotiacich správ na vznik a formovanie prameňov medzinárodného práva regulujúcich oblasť ochrany klimatického systému. Je zrejmé, že diskusia o klimatických zmenách, ich príčinách a možnostiach riešenia začína v medzinárodnom meradle akcelerovať.

Tabuľka 1 Prehľad hlavných záverov vyplývajúcich z Hodnotiacich správ

Prehľad hlavných záverov vyplývajúcich z Hodnotiacich správ		
Rok	Hodnotenie	Stručné závery z Hodnotiacich správ
1990	Prvá hodnotiacia správa	„... emisie vyplývajúce z ľudských činností podstatným spôsobom zvyšujú koncentráciu skleníkových plynov v atmosfére [...] Tieto nárasty zvýšia skleníkový efekt, majú za následok dodatočné oteplenie zemského povrchu...“
1995	Druhá hodnotiacia správa	„... väčšina týchto štúdií odhalila podstatnú zmenu a ukázala, že je nepravdepodobné, aby pozorované trendy v otepľovaní boli úplne prirodzené... ... Vyváženosť v dôkazoch naznačuje, že ide o zjavný ľudský vplyv na globálnu klímu... ... priemerná intenzita otepľovania (pre 21. storočie) bude pravdepodobne vyššia ako akákoľvek pozorovaná za posledných 10 000 rokov...“
2001	Tretia hodnotiacia správa	„... máme nový a silný dôkaz, že väčšina otepľovania pozorovaného počas posledných 50 rokov je priraditeľná k ľudským činnostiam... ... projektovaná intenzita otepľovania je oveľa väčšia ako zmeny pozorované počas dvadsiateho storočia a je veľmi pravdepodobné, že bude bezprecedentné počas najmenej posledných 10 000 rokov, na základe paleoklimatických dát...“
2007	Štvrtá hodnotiacia správa	„... zmena klimatického systému je jednoznačná, je v súčasnosti zrejme z pozorovaní nárastov priemernej globálnej teploty ovzdušia a oceánov, široko rozšíreného rozpúšťania snehu a ľadu a nárastu priemernej úrovne morskej hladiny. Väčšina pozorovaných nárastov globálnej priemernej teploty je, veľmi pravdepodobne, kvôli pozorovanému nárastu koncentrácie antropogénnych skleníkových plynov...“
2014	Piata hodnotiacia správa	„... otepľovanie klimatického systému je nesporné a od roku 1950 veľa z pozorovaných zmien je bezprecedentných počas dekád do konca tisícročia. Atmosféra a oceány sa zohriali, množstvo snehu a ľadu sa zmenšilo, úroveň mora sa zvýšila a koncentrácie skleníkových plynov sa zvýšili... ... je extrémne možné, že antropogénny vplyv bol dominantnou príčinou pozorovaného otepľovania od polovice dvadsiateho storočia...“

Prameň: Vlastné spracovanie.

Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy

Ako už bolo spomenuté, Hodnotiace správy Medzivládneho panelu pre zmenu klímy značne napomohli naštartovať proces, výsledkom ktorého bola medzinárodná dohoda o zmene klímy. Najmä Prvá hodnotiaca správa, vypracovaná v roku 1990, zohrala významnú úlohu pri zakladaní Medzinárodného vyjednávacieho výboru pre Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy Valným zhromaždením Organizácie Spojených národov, ako aj pri prijatí Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy v roku 1992. Uvedená správa poskytla celkový politický rámec pre adresovanie problému klimatickej zmeny.³⁰ V nej sa, okrem iného, konštatovalo, že štáty by mali zvážiť vypracovanie právne záväznej dohody o klimatickej zmene, ktorá by riešila emisie skleníkových plynov nezahrnutých pod režim ochrany ozónovej vrstvy, t.j. pod režim Viedenského dohovoru o ochrane ozónovej vrstvy z roku 1985 a režim Montrealského protokolu o látkach narušujúcich ozónovú vrstvu z roku 1987.³¹ Následne prijalo Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov na svojom zasadnutí dňa 21. decembra 1990 Rezolúciu č. 45/212, ktorou sa ustanovil Výbor pre medzinárodné vyjednanie o rámcovom dohovore o zmene klímy (anglicky Intergovernmental Negotiating Committee/Framework Convention on Climate Change, anglická skratka INC/FCCC).³² Výbor pre medzinárodné vyjednanie o rámcovom dohovore o zmene klímy bol splnomocnený pripraviť efektívny rámec dohovoru vrátane návrhu primeraných medzinárodnoprávných záväzkov. Zároveň bol zaviazaný pripraviť právny rámec dohody z časového hľadiska tak, aby boli práce ukončené ešte pred konferenciou Organizácie Spojených národov o životnom prostredí a rozvoji v júni 1992 v Rio de Janeiro. Členstvo vo Výbore pre medzinárodné vyjednanie o rámcovom dohovore o zmene klímy bolo otvorené pre členské štáty Organizácie Spojených národov, ako aj pre špecializované medzinárodné inštitúcie (osobitne možno uviesť Program Organizácie Spojených národov pre

³⁰ Bližšie pozri JANKUV, J. Ochrana klímy v práve životného prostredia Európskej únie a prístup Slovenskej republiky k tejto problematike desať rokov po jej vstupe do Európskej únie. In: J. KLUČKA, ed. *10 rokov v EÚ: Vzťahy, otázky, problémy*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 97. ISBN 978-80-8152-206-2.

³¹ Bližšie pozri BOISSON de CHAZOURNES, L. United Nations Framework Convention on Climate Change. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008, s. 1 [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/ccc/ccc_e.pdf.

³² Bližšie pozri článok 1. *Resolution No. 45/212* [Protection of Global Climate for Present and Future Generations of Mankind] [1990-12-21]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/45/212.

životné prostredie a Svetovú meteorologickú organizáciu) a mimovládne organizácie. Výbor pre medzinárodné vyjednávanie o rámcovom dohovore o zmene klímy mal pri výkone svojej činnosti úzko spolupracovať s Medzivládny panelom pre zmenu klímy.

Mandát bol teda daný, ale politické vyjednávania o konečnej podobe textu sa len začali. Od začiatku bolo jasné, že dohoda sa nezrodí ľahko. Už počas Druhej svetovej klimatickej konferencie sa pohľady rozvinutých krajín a rozvojových štátov na klimatickú zmenu od seba vzdávali. Pri tzv. „North-south“³³ prístupe sa rozvinuté krajiny zhodli, že ide o vedecký a environmentálny problém; na druhej strane rozvojové krajiny zvýrazňovali aspekt chudoby a rozvoja pre budúcu dohodu. Rovnako panoval rozpor aj pri definovaní povinností – rozvinuté krajiny patriace do Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj presadzovali takú podobu medzinárodnej dohody, ktorá by umožnila zníženie globálnych emisií skleníkových plynov (aj keď bez konkrétnych záväzkov), naproti tomu rozvojové krajiny sa zhodli na tom, že nová dohoda nesmie brániť ich ekonomickému a hospodárskemu rozvoju.³⁴ Ešte striktnejšie vystupovali najmenej rozvinuté štáty a ostrovné štáty, ktorých sa klimatické zmeny spojené so zvyšovaním úrovne morskej hladiny bytostne dotýkali. Okrem toho tu boli tiež záujmy štátov produkujúcich fosílnu palivá (krajiny Perzského zálivu, Čína, India, Rusko) a štátov, ktoré vzhľadom na vysoký stupeň ich zalesnenia nevnímali potrebu regulácie klimatických zmien.

Výbor pre medzinárodné vyjednávanie o rámcovom dohovore o zmene klímy po diskusiách vyhodnotil, že pre medzinárodnoprávnu reguláciu zmeny klímy sa ustanoví právny model podobný tomu, ktorý už úspešne reguloval ochranu ozónovej vrstvy – rámcový dohovor univerzálneho charakteru nasledovaný protokolmi sprísňujúcimi záväzky a skracujúcimi časové obdobia určené na ich plnenie.³⁵

Po enormnom vyjednávacom úsilí, na ktorom sa podieľalo viac ako 140 štátov a ktoré trvalo menej ako sedemnásť mesiacov, Výbor pre me-

³³ Bližšie pozri napríklad LOUKA, E. *International Environmental Law: Fairness, Effectiveness, and World Order*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 9. ISBN 978-0-521-86812-9.

³⁴ Bližšie pozri BOISSON de CHAZOURNES, L. United Nations Framework Convention on Climate Change. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008, s. 1 [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/ccc/ccc_e.pdf.

³⁵ Bližšie pozri LOUKA, E. *International Environmental Law: Fairness, Effectiveness, and World Order*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 358. ISBN 978-0-521-86812-9.

dzinárrodné vyjednávanie o rámcovom dohovore o zmene klímy naplnil svoj mandát a Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy bol v konečnej verzii dňa 9. mája 1992 v New Yorku schválený a sprístupnený na podpis počas konania Konferencie Organizácie Spojených národov o životnom prostredí a rozvoji konajúcej sa od 4. júna do 14. júna 1992 v brazílskom Rio de Janeiro. Následne bol sprístupnený na podpis v sídle Organizácie Spojených národov v New Yorku do 19. júna 1993. Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy vstúpil do platnosti 21. marca 1994.³⁶ Do konca roku 2008 bolo u jeho Depozitára uložených 194 ratifikačných nástrojov, čo ho radí k medzinárodným zmluvám s takmer univerzálnou platnosťou.³⁷

Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy môžeme označiť za revolučný dokument, ktorý zároveň tvorí základný kameň ďalšieho medzinárodnoprávneho negotačného procesu v oblasti klimatických zmien. Samotný dohovor pozostáva z Preambuly, 26 článkov a Príloh I a II. Už v Preambule Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy sumarizuje všetky podstatné znaky dovtedajšieho poznania o klimatických zmenách, menovite:

- ✚ ľudská činnosť je príčinou zvyšovania koncentrácie skleníkových plynov, ktoré spôsobujú skleníkový efekt;
- ✚ rozvinuté krajiny majú najväčší podiel na celosvetových emisiách skleníkových plynov; množstvo emisií na obyvateľa je v rozvojových krajinách pomerne nízke, ale bude rásť;
- ✚ v predpovediach o zmene klímy je mnoho nejasností, najmä pokiaľ ide o určenie času, veľkosti alebo regionálnych vzorcov zmien;
- ✚ nízko položené a iné malé ostrovné krajiny, krajiny s nízko položenými pobrežnými, suchými, polosuchými oblasťami alebo oblasťami vystavenými záplavám, suchu a rozširovaniu púští sú zvlášť citlivé na nepriaznivé účinky zmeny klímy;
- ✚ štáty, najmä rozvojové, ktorých hospodárstvo závisí najmä na produkcii fosílnych palív, ich spotrebe a vývoze, budú čeliť ťažkostiam

³⁶ Bližšie pozri *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107. V Zbierke zákonov Slovenskej republiky vyšiel ako *Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 548/2006 Z.z.* Vyšiel i v Úradnom vestníku Európskej únie L 033, 1994-02-07, s. 13-28.

³⁷ Bližšie pozri JANKUV, J. Ochrana klímy v práve životného prostredia Európskej únie a prístup Slovenskej republiky k tejto problematike desať rokov po jej vstupe do Európskej únie. In: J. KLUČKA, ed. *10 rokov v EÚ: Vzťahy, otázky, problémy*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 98. ISBN 978-80-8152-206-2.

spôsobeným opatreniami prijatými na obmedzenie emisií skleníkových plynov spôsobujúcich skleníkový efekt;

- ✚ všetky štáty, najmä rozvojové, potrebujú prístup ku zdrojom a technológiám nevyhnutným na dosiahnutie sociálneho a ekonomického rozvoja.

Kľúčovou súčasťou Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy sú princípy medzinárodného práva, z ktorých niektoré boli po prvýkrát použité v Štokholmskej deklarácii či Deklarácii Organizácie Spojených národov o životnom prostredí a rozvoji z Ria.³⁸ Môžeme ich vidieť v ustanovení článku 3 Zásady:³⁹

- ✚ princíp spoločnej, ale rozdielnej zodpovednosti;
- ✚ princíp medzigeneračnej zodpovednosti;
- ✚ princíp osobitného zaobchádzania s rozvojovými krajinami (obzvlášť s najmenej rozvinutými krajinami a environmentálne zraniteľnými krajinami);
- ✚ princíp predbežnej opatrnosti;
- ✚ princíp trvalo udržateľného rozvoja.

Dlhodobým cieľom Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy je dosiahnutie stabilizácie koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére na úrovni, ktorá by zabránila nebezpečnej a antropogénnej interferencii s klimatickým systémom.⁴⁰ Uvedený cieľ je ešte precizovaný v článku 4 ods. 2 písm. b), ktorý ustanovuje konkrétny cieľ pre vyspelé krajiny a krajiny uvedené v Prílohe I, ktorý znie: „... vrátiť sa individuálne alebo spoločne na úroveň z roku 1990 u antropogénnych emisií oxidu uhličitého.“ Rozvojové krajiny takúto povinnosť nemajú.

Všetky zmluvné strany majú pri aplikácii princípu spoločnej, ale rozdielnej zodpovednosti všeobecné záväzky,⁴¹ ako sú:

³⁸ Bližšie pozri *Rio Declaration on Environment and Development* [1972-06-16]. UN Doc. A/CONF.151/26 (Vol. I); 31 ILM 874 (1992).

³⁹ Pri porovnaní textov Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy a Deklarácie z Ria je zrejmé, že Rámcový dohovor má za cieľ stabilizáciu koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére; naproti tomu Deklarácia z Ria presadzuje koncept trvalo udržateľného rozvoja, vrátane opatrení v oblasti ochrany pred klimatickou zmenou.

⁴⁰ Bližšie pozri článok 2. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

⁴¹ Bližšie pozri článok 4 ods. 1. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

- ✦ pripravovať, aktualizovať a predkladať národné inventúry antropogénnych emisií;
- ✦ pripravovať národné plány opatrení na zmiernenie aj adaptáciu na zmenu klímy;
- ✦ podporovať rozširovanie technológií, ktoré zabraňujú antropogénnym emisiám skleníkových plynov;
- ✦ zachovávať a zvyšovať počet záchytovej a rezervuárov;
- ✦ spolupracovať pri príprave adaptačných plánov;
- ✦ brať do úvahy zmenu klímy pri formulácii opatrení v celospoločenskom rámci;
- ✦ spolupracovať pri vedecko-technickom výskume;
- ✦ podporovať výmenu informácií vo všetkých oblastiach života ovplyvnených zmenou klímy;
- ✦ podporovať a spolupracovať pri vzdelávaní, školení a informovaní verejnosti o zmene klímy;
- ✦ oznamovať Konferencii zmluvných strán informácie týkajúce sa implementácie Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy.

Rozvinuté krajiny majú, okrem už spomenutých povinností, aj špeciálne povinnosti,⁴² a to prijať národné nariadenie (vrátane stratégií) a opatrenia na obmedzenie antropogénnych emisií skleníkových plynov a oznámiť ich do šiestich mesiacov od nadobudnutia účinnosti Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy, vrátane predpokladaných emisií. Majú podstatne prísnejšie pravidlá pre monitorovanie a reportovanie ako rozvojové krajiny. Ešte ďalšie dodatočné povinnosti majú rozvinuté krajiny uvedené v Prílohe II – poskytovať nové a dodatočné finančné zdroje pre rozvojové krajiny na plnenie ich oznamovacích povinností v zmysle článku 12 Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy. Rovnako poskytujú zdroje na pokrytie nákladov na adaptáciu pre rozvojové krajiny, ako aj pre najmenej rozvinuté krajiny a najviac zraniteľné krajiny. Medzi záväzky finančnej povahy by sme mohli zaradiť i záväzok financovania transferu technológií, know-how alebo prístupu ku technológiám, hlavne menej rozvinutým krajinám. Väčšiu mieru flexibility pri plnení záväzkov finančnej povahy získali tzv. krajiny v prechode na trhovou ekonomiku.⁴³ Pri plnení záväz-

⁴² Bližšie pozri článok 4 ods. 2. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

⁴³ Bližšie pozri článok 4 ods. 6. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

kov z Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy sa nachádza tiež odkaz na ekonomický a sociálny rozvoj a odstraňovanie chudoby; predmetné ciele sú nadradené pre rozvojové krajiny.

V oblasti inštitucionalizovania implementácie Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy bola ustanovená ako najvyšší orgán Konferencia zmluvných strán, spolu s definovanými právomocami.⁴⁴ Zasadnutia Konferencie zmluvných strán sa konajú každoročne. Jej hlavnou úlohou je prijímať rozhodnutia na podporu efektívneho plnenia Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy a v pravidelných intervaloch preskúmať aj efektívnosť samotného dohovoru.⁴⁵ Ďalej Konferencia zmluvných strán plní úlohy, akými sú preskúmavanie národných správ, periodické preskúmavanie záväzkov zmluvných strán a inštitucionálnych vzťahov, má podpornú úlohu pri výmene informácií medzi zmluvnými stranami a aktualizuje spoločnú metodiku emisnej inventúry. Pre reguláciu vlastnej činnosti prijíma procedurálne pravidlá a môže zriaďovať poradné orgány. Okrem Konferencie zmluvných strán Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy zriaďuje ďalšie podporné orgány vykonávajúce stanovené činnosti a podliehajúce priamo Konferencii zmluvných strán: Sekretariát⁴⁶ (so stálym sídlom v nemeckom Bonne; organizuje zasadnutia Konferencie zmluvných strán a vykonáva administratívnu podporu a koordináciu činností), Pomocný orgán pre vedecké a technické poradenstvo⁴⁷ a Pomocný orgán pre plnenie Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy.⁴⁸

Pre oblasť plnenia finančných záväzkov plynúcich z Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy bol zriadený tzv. Finančný mechanizmus.⁴⁹ Jeho úlohou je poskytovať finančné zdro-

⁴⁴ Bližšie pozri článok 7. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

⁴⁵ Bližšie pozri BOISSON de CHAZOURNES, L. Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008, s. 2 [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/kpccc/kpccc_e.pdf.

⁴⁶ Bližšie pozri článok 8. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

⁴⁷ Bližšie pozri článok 9. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

⁴⁸ Bližšie pozri článok 10. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

⁴⁹ Bližšie pozri článok 11. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

jov vo forme grantov (nenávratné finančné prostriedky) alebo vo forme návratných, zvýhodnených úverových zdrojov, vrátane transferov technológie, na plnenie cieľov Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy. Finančný mechanizmus je plne pod kontrolou Konferencie zmluvných strán a jeho fungovanie môže byť zverené existujúcej medzinárodnej finančnej inštitúcii, pri dodržaní princípu rovnakého a vyváženého zastúpenia a transparentnosti jeho činnosti.⁵⁰ Postupom času sa v roku 1998 rozhodnutím Konferencie zmluvných strán pretransformoval a začlenil do tzv. Global Environmental Facility.⁵¹

Ďalej Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy ustanovil dva doplňujúce mechanizmy, a to mechanizmus plnenia („compliance“) a mechanizmus riešenia sporov vzniknutých pri aplikácii samotného dohovoru. Zmeny a doplnky k nemu môžu byť prijaté len na zasadnutí Konferencie zmluvných strán; prioritne sa vyžaduje rozhodovanie konsenzom, ak to nie je možné, kvórum pre prijatie tvorí trojštvrťinová väčšina hlasov zmluvných strán prítomných na zasadnutí.

Záverečné články 15 až 26 Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy sa týkajú jeho právneho života. Ako už bolo spomenuté, možno k nemu prijímať Protokoly,⁵² ktorých zmluvné strany môžu byť iba zmluvné strany samotného dohovoru, čím sa dosahujú univerzálnosť a flexibilita záväzkov. Zmluvné strany sa dohodli na tzv. odloženej účinnosti – Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy nadobudne účinnosť v deväťdesiaty deň po dni, kedy bola uložená päťdesiaty listina o ratifikácii, prijatí, schválení alebo pristúpení (u Depozitára, ktorým je Generálny tajomník Organizácie Spojených národov). K Rámcovému dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy nie sú prípustné žiadne výhrady.

⁵⁰ Bližšie pozri BOISSON de CHAZOURNES, L. Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008, s. 4 [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/kpccc/kpccc_e.pdf.

⁵¹ Bližšie pozri *Global Environmental Facility* [online]. 2018 [cit. 2018-01-31]. Dostupné na: <http://www.thegef.org>.

⁵² Bližšie pozri článok 17. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

Kjótsky protokol k Rámcovému dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy

Flexibilita a nezáväznosť Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy sa v praxi ukázali ako kontraproduktívne. Ako každý rámcový dohovor, aj tento je všeobecný a nekonkrétny. Neobsahuje presne definované záväzky ani časový rámec pre ich plnenie, napriek tomu sú jeho jednoznačným prínosom označenie klimatickej zmeny za problém⁵³ a vytvorenie inštitucionálnych predpokladov pre jeho riešenie. Na prvom zasadnutí Konferencie zmluvných strán konanom v roku 1995 v Berlíne bolo skonštatované, že záväzky krajín z Prílohy I sú nedostačujúce a nevedú k naplneniu cieľa Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy. I z tohto dôvodu sa prijal tzv. Berlínsky mandát, ktorý načrtnol detailný proces a časový rámec pre vyjednávanie špecifickejších záväzkov a termínov zníženia emisií skleníkových plynov.⁵⁴ Následne bola založená tzv. Ad hoc pracovná skupina na vyjednávanie Berlínskeho mandátu (anglicky Ad hoc Group on the Berlin Mandate, anglická skratka AGBM), ktorá pripravila text budúceho protokolu. Práce boli ukončené tak, aby bol finálny text pripravený na tretie zasadnutie Konferencie zmluvných strán konané dňa 11. decembra 1997 v japonskom Kjóte, kde bol tiež prijatý. Kjótsky protokol k Rámcovému dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy⁵⁵ obsahuje úplný a jednotný rámec pre obmedzenie antropogénnych emisií skleníkových plynov a predstavuje prvý, a zároveň jediný pokus o stabilizáciu klimatického systému formou dohody na základe medzinárodného práva. Kjótsky protokol pozostáva z Preambuly, 28 článkov a dvoch príloh. Zásadný význam má zakotvenie kvantifikovaného záväzku zníženia emisií sklení-

⁵³ Bližšie pozri JANKUV, J. Ochrana klímy v práve životného prostredia Európskej únie a prístup Slovenskej republiky k tejto problematike desať rokov po jej vstupe do Európskej únie. In: J. KLUČKA, ed. *10 rokov v EÚ: Vzťahy, otázky, problémy*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 100. ISBN 978-80-8152-206-2.

⁵⁴ Bližšie pozri BOISSON de CHAZOURNES, L. Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008, s. 1 [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/kpccc/kpccc_e.pdf.

⁵⁵ Bližšie pozri *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998). V slovenskej Zbierke zákonov vyšiel ako *Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 139/2005 Z.z.* Vyšiel i v Úradnom vestníku Európskej únie L 130, 2002-05-15, s. 4-20.

kových plynov o najmenej 5 % oproti referenčnému roku 1990.⁵⁶ Presne bol stanovený i časový rámec realizácie predmetného záväzku – obdobie rokov 2008 až 2012. Preukázateľný pokrok však museli krajiny dosiahnuť už do roku 2005. Pre jednotlivé rozvinuté krajiny boli záväzky stanovené individuálne.⁵⁷ Kjótsky protokol už explicitne uvádza druhy opatrení na znižovanie emisií, ako sú napríklad zvýšenie energetickej efektívnosti, ochrana a rozšírenie záchytov a rezervoárov skleníkových plynov, podpora udržateľných foriem poľnohospodárstva, výskum, vývoj a zvýšené využívanie obnoviteľných zdrojov energie, obmedzenie emisií skleníkových plynov z dopravy, obmedzenie emisií metánu z odpadového hospodárstva a v rámci výroby, transportu a distribúcie energie.⁵⁸ Nóvum prináša v spôsobe plnenia záväzkov, kde zavádza tzv. flexibilné mechanizmy plnenia. Ide o Spoločné plnenie⁵⁹ (pre účely plnenia svojich záväzkov môže každý signatár Kjótskeho protokolu previesť na iného signatára, respektíve získať od ktoréhokolvek signatára tzv. jednotky zníženia emisií alebo emisné redukčné jednotky, vyplývajúce z projektov zameraných na zníženie emisií zo zdrojov či na zväčšenie záchytov emisií skleníkových plynov; jedna krajina *de facto* zaplatí zníženie emisií v druhej krajine, kde sú na zníženie potrebné nižšie jednotkové náklady, a zodpovedajúcu redukciiu si odpočíta zo svojej inventúry), Mechanizmus čistého rozvoja⁶⁰ (funguje obdobne ako spoločné plnenie záväzkov, len s rozdielom, že hostiteľskou krajinou je rozvojová krajina) a Obchodovanie s emisiami.⁶¹ Ostatné záväzky krajín viac-menej kopírujú Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy. Najvyšším orgánom je Konferencia strán Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy, ktorá slúži ako platforma pre stretnutia strán Kjótskeho protokolu.⁶² Takisto aj jeho právomoci sú takmer totožné. Rie-

⁵⁶ Bližšie pozri článok 3. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

⁵⁷ Bližšie pozri Prílohu B. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

⁵⁸ Bližšie pozri článok 2. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

⁵⁹ Bližšie pozri článok 6. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

⁶⁰ Bližšie pozri článok 12. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

⁶¹ Bližšie pozri článok 17. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

⁶² Bližšie pozri článok 13 ods. 1. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

šenie procedurálnych otázok, riešenie sporov či ustanovenie podporných inštitúcií sú upravené podobným spôsobom ako v Rámcovom dohovore Organizácie Spojených národov o zmene klímy. Odlišné je upravenie platnosti – Kjótsky protokol nadobudne platnosť v deväťdesiaty deň od dátumu, kedy nie menej ako 55 strán Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy, majúcich medzi sebou strany zahrnuté do Prílohy I, ktoré predstavujú celkovo minimálne 55 % celkových emisií oxidu uhličitého v roku 1990, uloží svoj nástroj ratifikácie u Depozitára.⁶³ To sa stalo až 16. februára 2005,⁶⁴ k čomu prispelo tiež prijatie detailnejších implementačných pravidiel Kjótskeho protokolu na siedmom zasadnutí Konferencie strán v marockom Marakéši v roku 2001.⁶⁵ Na tomto mieste je potrebné zdôrazniť, že Spojené štáty americké nikdy neratifikovali Kjótsky protokol a stavajú sa skôr do opozície voči nemu. Ostatní veľkí znečisťovatelia, ako sú Čína, India, Európska únia a Rusko, sú jeho stranami.

Parížska dohoda

Už v roku 2005 sa začali práce na pokračovaní medzinárodnoprávneho režimu znižovania emisií skleníkových plynov po roku 2012. No aj napriek enormnému úsiliu a schváleniu ďalších dodatkov⁶⁶ ku Kjótskemu protokolu na zasadnutiach Konferencie strán Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy nedošlo ku zásadnému posunu vpred. Z časového hľadiska hrozilo, že platnosť Kjótskeho protokolu uplynie bez dohody na jeho nástupcovi. Koncom roka 2012 sa konalo v katarskej Doha zasadnutie Konferencie strán,⁶⁷ na ktorom sa zúčastnené krajiny dohodli na predĺžení platnosti Kjótskeho protokolu do roku 2020, čo poskytlo dodatočný čas na vyjednávanie o jeho nástupcovi.

⁶³ Bližšie pozri článok 25. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

⁶⁴ Bližšie pozri BOISSON de CHAZOURNES, L. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008, s. 2 [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/kpccc/kpccc_e.pdf.

⁶⁵ Porovnaj *Report of the Conference of the Parties on Its Seventh Session, Held at Marrakesh from 29 October to 10 November 2001* [2002-01-21]. FCCC/CP/2001/13/Add.1.

⁶⁶ Porovnaj napríklad tzv. Bali Action Plan, Copenhagen Accords, Cancun COP.

⁶⁷ Bližšie pozri *Doha Amendment of the Kyoto Protocol* [2012-12-08]. UN Doc. C.N.718.2012.TREATIES-XXVII.7.c.

Vyjednávacie proces bol zavŕšený na 21. zasadnutí Konferencie v Paríži konanom dňa 12. decembra 2015.⁶⁸ Tzv. Parížska dohoda pozostáva z Preambuly a 29 článkov. Strany sa zaviazali, že prijmú opatrenia na udržanie zvýšenia priemernej globálnej teploty výrazne pod hodnotou 2 °C v porovnaní s hodnotami predindustriálneho obdobia a vynaložia úsilie na obmedzenie zvýšenia teploty na 1,5 °C.⁶⁹ Súčasne sa strany zaviazali pripravovať a predkladať vnútroštátne opatrenia, tzv. Národne definované príspevky (anglicky Nationally Determined Contributions, anglická skratka NDC), a to každých päť rokov na zasadnutiach Konferencie strán.⁷⁰ Uvedené dobrovoľné národné ciele na znižovanie emisií skleníkových plynov si stanoví každá strana sama a je aj zodpovedná za ich plnenie. Rozvinuté krajiny sa zaväzujú naďalej finančne podporovať rozvojové krajiny pri plnení ich záväzkov. Ustanovil sa tiež mechanizmus prehodnocovania realizácie Parížskej dohody z pohľadu dlhodobých cieľov, tzv. Globálne hodnotenie.⁷¹ Prvé Globálne hodnotenie sa uskutoční v roku 2023, a potom každých päť rokov. Aj Parížska dohoda ustanovuje poradné a podporné mechanizmy a inštitúcie; niektoré sú spoločné s Rámcovým dohovorom Organizácie Spojených národov o zmene klímy. Účinnosť nadobudne v tridsiaty deň po dni, kedy aspoň 55 strán Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy, ktoré majú spolu aspoň odhadovaných 55 % celkových globálnych emisií skleníkových plynov, uložilo svoje listiny o ratifikácii u Depozitára.⁷² Do súčasnosti ju okrem Spojených štátov amerických ratifikovali takmer všetky štáty sveta.

Záver

Zmena celosvetovej klímy je fenomén súčasnosti. Klimatické zmeny tvoria neoddeliteľnú súčasť životného prostredia Zeme. Môžeme konštatovať, že s veľkou pravdepodobnosťou existuje príčinná súvislosť medzi nárastom koncentrácie skleníkových plynov a ľudskou činnosťou. Potom rovnako môžeme uzavrieť, že je potrebné prijať opatrenia na celosveto-

⁶⁸ Bližšie pozri *Adoption of the Paris Agreement* [2015-12-12]. UN Doc. FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1.

⁶⁹ Bližšie pozri článok 2. *Adoption of the Paris Agreement* [2015-12-12]. UN Doc. FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1.

⁷⁰ Bližšie pozri článok 3. *Adoption of the Paris Agreement* [2015-12-12]. UN Doc. FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1.

⁷¹ Bližšie pozri článok 14. *Adoption of the Paris Agreement* [2015-12-12]. UN Doc. FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1.

⁷² To sa stalo dňa 4. novembra 2016.

vej úrovni, ktoré sa budú zaoberať predmetnou otázkou. V našom príspevku sme sledovali vývoj ľudského poznania v oblasti zmeny klímy – od uvedomenia si vedcov, že klimatické zmeny môžu predstavovať problém, cez následné vedecké práce analyzujúce možné príčiny a spôsoby riešenia, až po akceptáciu politikmi a následné prijatie opatrení v rámci prostriedkov, ktoré má k dispozícii medzinárodné právo verejné.

Štokholmský dohovor priniesol revolučné zmeny vo vnímaní a úprave problematiky životného prostredia prostredníctvom medzinárodnoprávnej úpravy. Všeobecné zásady prijaté na jeho pôde platia dodnes a sú súčasťou nadväzujúcich medzinárodnoprávných dokumentov. Obzvlášť to platí o princípe udržateľného rozvoja, ktorý sa stal súčasťou aj iných medzinárodných zmlúv o zmene klímy. Naň úzko nadväzuje princíp spoločnej, ale rozdielnej zodpovednosti, pri aplikácii ktorého sa prihliada na ekonomickú a sociálnu situáciu v jednotlivých krajinách. Bremeno záväzkov z veľkej časti leží na hospodársky vyspelých štátoch.

Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy bol prvým počínom, ktorý „naštartoval“ proces medzinárodnoprávnej kodifikácie v oblasti zmeny klímy a zrozumiteľne označil klimatické zmeny za problém. Čo sa týka záväzkov jeho signatárov, obmedzil sa len na návrat na úroveň emisií z roku 1990, a to len pre rozvinuté krajiny.

Oveľa prísnejšie bol formulovaný Kjótsky protokol, ktorý už určuje záväzky, popisuje aktivity vedúce k ich naplneniu, prináša flexibilné mechanizmy a aplikuje princíp spoločnej, ale rozdielnej zodpovednosti rozvinutých štátov i rozvojových krajín. Jeho plnenie však narazilo na odpor Spojených štátov amerických, obávajúcich sa hospodárskeho posilnenia Číny na ich úkor. Môžeme si dovoliť konštatáciu, že smer, ktorý udal, bol správny (v ponímaní konkrétnych redukčných záväzkov štátov v konkrétnom časovom rámci). Pri jeho implementácii bola obzvlášť aktívna Európska únia, ktorej záväzky idú nad rámec ustanovený Kjótskym protokolom.

Je škoda, že nasledujúca regulácia Parížskou dohodou bola, podľa nášho názoru, cestou späť, pretože nevedla k sprísňovaniu záväzkov nastavených už skôr. No i samotný fakt, že dokázala z časového hľadiska plynule nadviazať na Kjótsky protokol, môžeme považovať za veľký úspech, najmä vzhľadom na antagonistické postoje Spojených štátov amerických a rozvojových krajín (osobitne Číny). Na druhej strane môžeme vyzdvihnúť jej pozitívum v skutočnosti, že, na rozdiel od Kjótskeho protokolu, záväzky majú i rozvojové krajiny, aj keď len na dobrovoľnej báze

a nevynutiteľné. Tlak verejnosti, najmä tej priamo zasiahnutej dôsledkami klimatických zmien môže v budúcnosti donútiť medzinárodné spoločenstvo k prehodnoteniu dohodnutých opatrení.

Na záver môžeme konštatovať, že všetky predpoklady riešenia problému existujú: definícia problému, návrhy jeho riešenia, inštitucionálny rámec (napríklad Integrovaná prevencia a obmedzovanie znečistenia, Program Spojených národov pre životné prostredie, Svetová meteorologická organizácia) i medzinárodnoprávny rámec (Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy, Kjótsky protokol a Parížska dohoda), len je žiaduce ich efektívne využívať, čo sa však bez medzinárodnej spolupráce neobíde. Úspešným príkladom riešenia problematiky globálneho životného prostredia prostredníctvom medzinárodných zmlúv a spolupráce krajín je ochrana ozónovej vrstvy Zeme. Dúfajme, že i vyriešenie otázky ochrany globálnej klímy bude mať rovnako šťastný osud.

Zoznam bibliografických odkazov

Adoption of the Paris Agreement [2015-12-12]. UN Doc. FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1.

BOISSON de CHAZOURNES, L. Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008. 7 s. [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/kpccc/kpccc_e.pdf.

BOISSON de CHAZOURNES, L. United Nations Framework Convention on Climate Change. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008. 7 s. [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/cc/cc_e.pdf.

Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment [1972-06-16]. UN Doc. A/Conf.48/14/Rev.1 (1973); 11 ILM 1416 (1972).

Doha Amendment of the Kyoto Protocol [2012-12-08]. UN Doc. C.N.718.2012.TREATIES-XXVII.7.c.

Global Environmental Facility [online]. 2018 [cit. 2018-01-31]. Dostupné na: <http://www.thegef.org>.

HANDL, G. Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (Stockholm Declaration), 1972 and the Rio Declaration

- on Environment and Development, 1992. In: *United Nations Audio-visual Library of International Law* [online]. 2012. 11 s. [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/dunche/dunche_e.pdf.
- IPCC AR4 Observed Climate Change Impacts. In: *IPCC Data Distribution Center* [online]. 2017-08-03 [cit. 2018-01-25]. Dostupné na: <http://sedac.ipcc-data.org/ddc/observed/index.html>.
- IPCC Reports. In: *Center for Climate and Energy Solutions* [online]. 2018 [cit. 2018-01-25]. Dostupné na: <https://www.c2es.org>.
- JANKUV, J. Ochrana klímy v práve životného prostredia Európskej únie a prístup Slovenskej republiky k tejto problematike desať rokov po jej vstupe do Európskej únie. In: J. KLUČKA, ed. *10 rokov v EÚ: Vzťahy, otázky, problémy*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 95-121. ISBN 978-80-8152-206-2.
- JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLAŠKOVIČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Mezdzinárdné právo verejné: Druhá časť*. Plzeň: Aleš Čeňek, 2016. 463 s. ISBN 978-80-7380-597-5.
- Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).
- LOMBORG, B. *Zchladte hlavy! Skeptický ekolog o globálnom oteplení*. Praha: Dokořán, 2008. 358 s. ISBN 978-80-7363-188-8.
- LOUKA, E. *International Environmental Law: Fairness, Effectiveness, and World Order*. New York: Cambridge University Press, 2006. 536 s. ISBN 978-0-521-86812-9.
- Medzivládny panel pre zmenu klímy (IPCC). In: *UNIS Vienna* [online]. 2018 [cit. 2018-01-25]. Dostupné na: http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/thematic_info_climate_change_ipcc.html.
- Overall Objectives of WCP. In: *World Meteorological Organization* [online]. 2018 [cit. 2018-01-02]. Dostupné na: <http://www.wmo.int/pages/prog/wcp/wcp.html#objectiv>.
- Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 139/2005 Z.z. o uzavretí Kjótskeho protokolu k Rámcovému dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy*.

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 548/2006 Z.z. o prijatí Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy.

POTTER, Th. A. Advisory Group on Greenhouse Gases Established Jointly by WMO, UNEP, and ICSU. *Environmental Conservation* [online]. 1986, vol. 13, no. 4, s. 365 [cit. 2018-01-10]. ISSN 1469-4387. Dostupné na: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/S0376892900035505>.

Report of the Conference of the Parties on Its Seventh Session, Held at Marrakesh from 29 October to 10 November 2001 [2002-01-21]. FCCC/CP/2001/13/Add.1.

Resolution No. 43/53 [Protection of Global Climate for Present and Future Generations of Mankind] [1988-12-06]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/43/53.

Resolution No. 45/212 [Protection of Global Climate for Present and Future Generations of Mankind] [1990-12-21]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/45/212.

Resolution No. 47/195 [Protection of Global Climate for Present and Future Generations of Mankind] [1992-12-22]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/47/195.

Rio Declaration on Environment and Development [1972-06-16]. UN Doc. A/CONF.151/26 (Vol. I); 31 ILM 874 (1992).

SANDS, Ph., J. PEEL, A. FABRA a R. MacKENZIE. *Principles of International Environmental Law*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 926 s. ISBN 978-1-139-01984-2.

United Nations Environment Programme [online]. 2018 [cit. 2018-01-15]. Dostupné na: <https://www.unenvironment.org>.

United Nations Framework Convention on Climate Change [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

Why Does Climate Change Matter?. In: *United Nations Environment Programme* [online]. 2018 [cit. 2018-01-02]. Dostupné na: <https://www.unenvironment.org/explore-topics/climate-change/why-does-climate-change-matter>.

JUDr. Peter Mosný

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
pmosny@yahoo.com